

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Förskolans fysiska miljö, en viktig komponent i barns lärande?

En enkätundersökning bland 69 pedagoger i förskolan.

Linda Ahlström och Linda Winberg

LAU370 Människan i världen III

Handledare: Britt-Marie Ljungvall

Examinator: Agneta Simeonsdotter

Rapportnummer: Ht07 2611-003

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen, 15hp

Titel: Förskolans fysiska miljö, en viktig komponent i barns lärande?
En enkätundersökning bland 69 pedagoger i förskolan.

Författare: Linda Ahlström och Linda Winberg

Termin och år: Ht-07

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Britt-Marie Ljungvall

Examinator: Agneta Simeonsdotter

Rapportnummer: Ht07 2611-003

Nyckelord: Förskolan, fysisk inomhusmiljö, lärande komponent

Bakgrund/Syfte:

Under vår verksamhetsförlagda utbildning har vi sett stora variationer i miljön och blev därför intresserade av att titta på om pedagoger i förskolan ser inomhusmiljön som en viktig komponent i barns lärande och om ålder på barnen i gruppen påverkar deras syn på detta.

Metod:

Vi valde att göra en enkätundersökning med 84 personer, var av 69 personer svarade. Respondenterna tillhör tre rektorsområden i en mellanstor kommun i Västsverige. Resultatet som vi fått av enkäterna diskuteras mot litteratur som dels berör ämnet men också barns lärande. Litteraturen som vi valt att använda har vi delat upp i tre delar. Den första delen tar upp förskolan och dess miljö ur ett historiskt perspektiv. Andra del består av olika teorier som behandlar förhållningssätt till barns lärande och som vi anser påverkar utformandet av inomhusmiljön. Den sista delen handlar om rapporter skrivna kring den fysiska inomhusmiljöns betydelse för barns lärande.

Resultat:

Vi ser i vårt resultat att i stort sett alla pedagoger i vår undersökning ser den fysiska inomhusmiljön som en viktig del i barnens lärande på förskolan. De anser också att en tillgänglighet till material är en förutsättning för lärsituationer. De skillnader som vi ser är att pedagogerna som arbetar med de yngre barnen reflekterar mer kring miljön än de pedagoger som arbetar med i åldersblandad grupp eller med äldre barn.

Betydelse för läraryrket:

Vi fastnade för detta ämne då vi såg stor skillnad på kvaliteten i förskolan, när det gäller inomhusmiljön och dess utformning. Vi ser vårt arbete som betydelsefullt eftersom miljön är något som många pedagoger behöver arbeta mer med. Vi hoppas och tror att vårt arbete ska inspirera och få fler pedagoger att börja reflektera kring den fysiska inomhusmiljön på sina förskolor.

Förord

Vi är två studenter som skrivit detta examensarbete tillsammans, vi vill båda arbeta i förskolan och vår första inriktning är Skapande verksamhet för barn i de tidigare åldrarna. Att vi har läst om samma områden och att vi vill arbeta med samma ålder, gjorde valet av skrivkompis ganska enkelt, då vi också känner varandra sedan innan och har arbetat ihop. Vår undersökning och utlämnandet och inhämtandet har vi gjort tillsammans. Vi har mestadels suttit tillsammans och skrivit och läst. Vissa dagar har vi skrivit på varsitt håll och skickat arbetet i mellan oss. Vi har också tillbringat en hel del tid på biblioteket med att söka efter böcker som passar till vårt arbete. Vi har fått handledning från vår handledare Bibbi Ljungvall och från våra kurskompisar. Utöver den handledningen har vi också vänt oss till några vänner som nyss skrivit egna examensarbeten, av dem har vi fått råd och konkreta skriv tips. Vi känner att arbetet har flutit på bra och hoppas att ni som läser det ska ha glädje och nytta av det.

Linda Ahlström och Linda Winberg
Kinna 16 januari, 2008

Innehållsförteckning

1. Inledning	s.6
1.1 Bakgrund och problemområde	s.6
1.2 Syfte och frågeställning	s.7
1.3 Styrdokument	s.8
1.4 Centrala begrepp	s.9
2. Litteraturgenomgång	s.10
2.1 Förskolans historia	s.10
2.1.1 Barnkrubban och barnträdgården	s.10
2.1.2 Storbarnkammare till daghem	s.10
2.1.3 Från mitten av 1900-talet till nutid	s.11
2.2 Teoretisk bakgrund	s.12
2.2.1 Det sociokulturella synsättet	s.12
2.2.2 Vygotskij	s.12
2.2.3 Miljön sett som en tredje pedagog	s.13
2.2.4 Howard Gardner och de multipla intelligenserna	s.14
2.3 Förskolans fysiska miljö	s.14
3. Metod	s.17
3.1 Hantering av litteratur och styrdokument	s.17
3.2 Metodval	s.17
3.3 Enkätfrågor	s.17
3.4 Genomförande och bearbetning av enkätfrågor	s.18
3.5 Urval	s.19
3.6 Tillförlitlighet	s.20
3.7 Etiska aspekter	s.21
4. Resultat	s.22
4.1 Resultatbearbetning av enkät	s.22
4.1.1 Resultatbearbetning av frågeställning 1	s.22
4.1.2 Resultatbearbetning av frågeställning 2	s.23
4.1.3 Resultatbearbetning av frågeställning 3	s.23
4.1.4 Resultatbearbetning av frågeställning 4	s.25
5. Diskussion	s.27
5.1 Varieras miljön i förskolan?	s.27
5.2 Vilken tillgång till material har barnen på förskolan?	s.28
5.3 Hur tänker pedagogerna kring miljöns betydelse för barns lärande?	s.29
5.4 Ser pedagogerna alla rum på förskolan som lika betydelsefulla i barns lärande?	s.30
5.5 Fortsatt forskning	s.31

6. Slutord	s.32
7. Referenser	s.33
Bilaga 1	s.35
Bilaga 2	s.36
Bilaga 3	s.40

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problemområde

Vi har snart nått slutet på vår lärarutbildning som har varit en blandning av teori och praktik. Praktiken som vi har fått ta del av har både varit i skola och förskola. I det här arbetet vill vi fokusera på förskolan där vi anser att grunden till det livslånga lärandet läggs. I de olika förskoleverksamheterna som vi varit en del av under vår verksamhetsförlagda utbildning har vi har märkt en stor skillnad när det handlar om utformningen av den fysiska inomhusmiljön. Vi har mött fysiska inomhusmiljöer som varit varandras motsatser och insikten om detta har gjort att vi börjat fundera kring varför det är så. Är miljön något som glöms bort på förskolan?

Kanske beror det på att den fysiska miljön är så självklar så att vi inte funderar på vårt förhållande till den. Men med förnyat och ökat intresse börjar den fysiska miljöns betydelse uppmärksammas som en betydelsefull faktor för bland annat utvecklings- och lärandeprocesser¹

Vi har valt att undersöka om detta förnyade intresse för förskolans miljö finns i en kommun i Västsverige. Den fysiska miljön som omger barn och pedagoger på förskolan kan vi inte bortse från då den är en naturlig del av verksamheten. Hur använder sig pedagogerna av den fysiska miljön och ser man den som en viktig del i barns lärande? Något som vi också funderat kring är om ålder på barn har någon betydelse för hur pedagogerna väljer att utforma den fysiska inomhusmiljön.

Olika förhållningssätt och teorier har gjort stor inverkan på oss som blivande lärare för barn i de yngre åldrarna och vi har funderat på hur dessa teorier används av pedagoger i miljöns utformning. Det sociokulturella perspektivet huvudtanke kring barns lärande är att barnen lär i samspel med varandra och sin omgivning². Vygotskij påpekar fantasins betydelse vid bearbetning av erfarenheter och känslor och ju fler erfarenheter av verkligheten vi får erfarar desto rikare blir vår fantasi.³ Howard Gardner har utvecklat en teori kring att människan besitter olika intelligenser och dessa går inte att bortse från när det handlar om lärande.⁴ Loris Malaguzzi är eldsjäl inom Reggio Emilia pedagogiken där lärandet utgår från barnets erfarenhet och tankar⁵. Dessa teorier samt det som vi läst, diskuterat och upplevt under utbildningen kommer att ligga till grund för hur vi i detta arbete diskuterar kring inomhusmiljöns betydelse för barns lärande.

¹ Björklid Pia (2005). *Lärande och fysisk miljö*. Stockholm :Liber s.23

² Dysthe Olga (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur s.31

³ Vygotskij Lev S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Diados s. 9

⁴ Gardner Howard (2006). *Att göra lärande synligt*. Stockholm: HLS, s.26

⁵ Dahlberg Gunilla & Gunnar Åsén (2005). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber, s.190

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med vårt arbete är att undersöka om pedagoger ser förskolans fysiska miljö som en viktig komponent i barns lärande och om ålder på barnen i gruppen påverkar deras syn på detta. För att undersöka detta har vi valt att använda oss av dessa frågeställningar:

- Frågeställning 1:
Varieras miljön i förskolan?
- Frågeställning 2:
Vilken tillgång till material har barnen på förskolan?
- Frågeställning 3:
Hur tänker pedagoger kring miljöns betydelse för barns lärande?
- Frågeställning 4:
Ser pedagogerna alla rum på förskolan som lika betydelsefulla i barns lärande?

1.3 Styrdokument

I vår lärarutbildning har vi hela tiden haft styrdokumentet som grund, både i det skrivna och i våra diskussioner. Styrdokumentet ligger som ett obligatoriskt underlag för vårt arbete som lärare och vi bygger vår verksamhet på dem. När vi nu ska skriva om förskolans fysiska inomhusmiljö så vill vi visa vilken förankring ämnet har i förskolans styrdokument. De styrdokument vi har använt oss av är *Lpfö98* och *Skolverkets allmänna råd, Kvalitet i förskolan*.

I Lpfö98 betonas förskolemiljön och dess pedagogiska betydelse för verksamheter:

Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan skall barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen.⁶

Barnens nyfikenhet, företagsamhet och intressen skall uppmuntras och deras vilja och lust att lära skall stimuleras.⁷

Varje barn skall ges möjlighet att bilda sig egna uppfattningar och göra val utifrån de egna förutsättningarna. Delaktighet och tilltro till den egna förmågan skall på så vis grundläggas och växa.⁸

Den pedagogiska verksamheten skall genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande. Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta tillvara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter.⁹

Skolverkets allmänna råd, *Kvalitet i förskolan* belyser förskolemiljön på detta vis:

Den pedagogiska miljön skall ses som en aktiv part i det pedagogiska arbetet. Förskolans miljö skall vara utformad så att den både stödjer och underlättar det pedagogiska arbetet.¹⁰

⁶ Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplanen för förskolan, Lpfö98*. Stockholm: Fritzes, s.27

⁷ Utbildningsdepartementet (1998). s.27

⁸ Utbildningsdepartementet (1998). s.26

⁹ Utbildningsdepartementet (1998) s.30

¹⁰ Skolverkets allmänna råd (2005). *Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Fritzes, s.20

1.4 Centrala begrepp

Här nedan beskriver vi kortfattat begrepp som förekommer ofta i vårt arbete. Beskrivningarna är våra egna definitioner av begreppen.

- **Fysisk miljö** – inomhusmiljön i förskolan
- **Yngre barn** – barn i åldrarna 1-3år
- **Äldre barn** – barn i åldrarna 3-5år
- **Åldersblandad** – barn i åldrarna 1-5år
- **Pedagoger** – innefattar alla våra respondenter oavsett utbildning
- **Lärandekomponent** – en del i barns lärande
- **Material** – innefattar material för skapande, bygg och rollek
- **Vardagsmaterial** – Innefattar porslin, blöjor och barnens privata saker

2. Litteraturgenomgång

Vi har valt att dela upp vår litteraturgenomgång i tre delar. Den första delen behandlar förskolan ur ett historiskt perspektiv från 1800- talet och fram till idag. Den andra delen består av olika teories syn på barns lärande. Sista delen fokuserar på olika avhandlingar och rapporter kring förskolans inomhusmiljö. I så stor utsträckning som möjligt har vi försökt att använda oss av förstahandskällor men vi har även använt oss av andrahandskällor då vi ej hittat eller fått tag på förstahandskällan.

2.1 Förskolans Historia

För att förstå vilken tradition förskolan vilar på har vi valt att göra en historisk tillbakablick. Förskolans inomhusmiljö har varit något som man haft tankar kring långt bak i tiden.

2.1.1 Barnkrubban och Barnträdgårdar

Barnkrubborna växte fram under mitten och senare delen av 1800-talet. Fler mammor började arbeta och barnkrubborna kom till för att barnen inte skulle behöva klara sig själva. Samtidigt startades så kallade barnträdgårdar som var till för de som hade det bättre ställt och kunde vara hemma men ändå vill ge barnen något mer utöver hemmet. Här lade man vikten på stimulans och utveckling för barnen, medan barnkrubborna var tillför omvårdnad.¹¹ Friedrich Fröbel var Barnträdgårdens grundare och hans syn på lärande var:

Barn skulle växa och utvecklas under ordnade förhållanden likt blommor i en välkött trädgård. Av betydelse för barns växande var leken, lärandet om naturen, odling av växter och hemmets fostran, där förskolan skulle utgöra ett komplement till hemmet.¹²

Elisabeth Nordin-Hultman, leg. barnpsykolog och universitetsadjunkt vid lärarhögskolan i Stockholm, skriver i sin avhandling *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande* om Hemdiskursen¹³ som hon anser lever kvar från Frøbels idéer. Hon beskriver att hemmet som förebild är starkt förankrat i förskolan av Friedrich Fröbel och att dessa tankar lever kvar som en stark diskurs trots att förskolan utvecklats och förändrats på andra sätt.¹⁴

2.1.2 Storbarnkammare till daghem

Alva Myrdal skrev 1935 boken *Stadsbarn*, vilken tar upp familjers levnadssituation och hur barnomsorgen kan organiseras med både omsorg och utveckling i fokus. I samband med att hennes bok blev uppmärksamman blev hon tillfrågad om att komma med förslag på hur barnomsorgen skulle ordnas. Hon ville få bort barnkrubborna och istället ha platser för alla barn med både omsorg och pedagogisk inriktning. Hon kallade denna

¹¹ Michélsen Elin (2005). *Samspel på småbarnsavdelningar*. Stockholm: Liber s.11-12.

¹² Pramling Samuelsson Ingrid, Sheridan Sonia (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur, s.15.

¹³ Nordin-Hultman Elisabeth (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjekt skapande*. Stockholm: Liber s.111.

¹⁴ Nordin-Hultman (2004). s.115.

form för storbarnkammare. Hennes idéer utvecklades inte i denna form, men tack vare idéerna blev det diskussion och barnkrubborna försvann gradvis. Istället kallades de för daghem eller barnstugor.¹⁵ Efter detta kom ytterligare krav på utformningen av daghemmen med hemmet som förebild. Betänkandet *Daghem och förskolor* från 1951 betonar vikten av att utforma miljön likt hemmet för att få bort den strikta ej barnvänliga miljö som var en vanlig miljö i de tidigare barnstugorna.¹⁶ I samma statliga betänk betonades också vikten av att inredningen var anpassad till barnen och deras längd.¹⁷ År 1965 i ett råd och anvisningar från socialstyrelsen fanns även rekommenderade höjder på stolar och bord.¹⁸

2.1.3 Från mitten av 1900-talet till nutid

Från mitten av 1900-talet till slutet av 1900-talet blir Eriksons socialpsykologiska forskning och Piagets utvecklingspsykologi betydelsefull. Barnen sätts i centrum och den pedagogiska verksamheten blir viktigare.¹⁹

Erikson menar att barnets utveckling i olika stadier starkt påverkas av omgivningen vilket i förlängningen innebär att samhället har ett stort ansvar för barnets personlighetsutveckling. En känsla av grundläggande tillit är den avgörande faktorn för att utveckla en trygg identitet på sikt. Piaget studerar barns sätt att tänka och utvecklas och hans teori kan definieras som en jämviktsteori där den centrala tankegången är att barnet inte från födseln är i besittning av logiska tankestrukturer. Dessa utvecklas i ständiga jämviktsförskjutningar vilka benämns som assimilations- och ackomoderationsprocesser, vilka i sin tur förutsätter ett samspel mellan organismens mognad och omvärldens påverkan.²⁰

1987 kom ett *Pedagogiskt program för förskolan*, det byggde på att Riksdagen 1985 beslutade om förskola för alla barn. Detta program tog upp mycket lite om inomhusmiljön, men 1989 kom råd från Socialstyrelsen där det exempelvis tas upp vilka rum det bör finnas på en förskola. ”Lekrum-matrum, lekrum-vilrum, vrå för dock-,familje- och yrkeslekar. Det bör också finnas en verkstad eller ateljé, ett rörelse rum och ett våtlekrum.”²¹

Under slutet av 1900-talet och fram till idag har Loris Malaguzzis pedagogiska filosofi från Reggio Emilia inspirerat förskolor i Sverige. Reggio Emilia härstammar från den Italienska staden med samma namn. Miljön anses som viktig, den kallas för den tredje pedagogen, vilket menas att miljön ska utformas så att den arbetar som en extra pedagog i arbetslaget.²² Filosofin Reggio Emilia är något som man inte kan kopiera och arbeta utifrån utan arbetssättet är något som hela tiden förändras och utvecklas med barnen och samhället som utgångspunkter. Detta betyder att man kan ha förhållningssättets

¹⁵ Michélsen (2005). s.12-15

¹⁶ Nordin-Hultman (2004). s.117-118

¹⁷ Nordin-Hultman (2004). s.141

¹⁸ Nordin-Hultman (2004). s. 141

¹⁹ Pramling Samuelsson, Sheridan (1999). s.17

²⁰ Pramling Samuelsson, Sheridan (1999). s.17

²¹ Nordin-Hultman (2004). s.136

²² Lenz Taguchi Hillevi (2000). *Varför pedagogisk dokumentation*. Stockholm: HLS, s. 67

grundtankar med sig och låta sig inspireras av dem och göra dem till sina egna utifrån de förutsättningar som varje förskola har.²³

2.2 Teoretisk bakgrund

I den teoretiska bakgrunden beskriver vi tydligare de teorier om barns lärande som vi tog upp i inledningen. Dessa teorier berör inte förskolans fysiska inomhusmiljö direkt men genom att se på barns lärande utifrån dessa perspektiv och väva samman de med den fysiska inomhusmiljön så bildas det på detta sätt en helhet mellan miljö och lärande.

2.2.1 Det sociokulturella synsättet

I det sociokulturella synsättet på barns lärande betonas vikten av att lära i samspel med andra.²⁴ Olga Dysthe, professor i praktisk pedagogik vid universitetet i Bergen, har delat in det sociokulturella synsättet på lärande i sex centrala aspekter²⁵:

1. Lärande är situerat – det som påverkar lärandet är beroende på situation som man lär i och det personliga lärandet.
2. Lärande är i huvudsak socialt – vi lär tillsammans med andra och i den kultur som vi omges av.
3. Lärande är distribuerat – vi bär alla på olika kunskaper som tillsammans bildar en helhet, där alla dessa kunskaper behövs.
4. Lärande är medierat – vi lär med hjälp av verktyg och personer i vår omgivning. Dessa bidrar till att vårt lärande vidareutvecklas.
5. Språket är grundläggande i läroprocesserna – detta har olika funktioner där ”lyssna, samtala, härma och samverka”²⁶ tillsammans leder till lärande.
6. Lärande är deltagande i praxisgemenskap – ”lärandet pågår överallt och alltid”.²⁷ Lärandet sker genom att delta i det sociala samspelet som omger människan dagligen.

2.2.2 Vygotskij

Det sociokulturella synsättet bygger delvis på den vitryske psykologen Lev Semënovic Vygotskijs tankar kring barns lärande. Vygotskij menade att barns lärande och utveckling inte är samma sak utan sker i samspel med varandra.²⁸ Vygotskij nämner också den proximala utvecklingszonen som ”utgör en zon för nära förestående utveckling.”²⁹ Den proximala utvecklingszonen utgör området mellan det som ett barn klarar själv och det som ett barn klarar med hjälp av ett annat barn eller vuxen som kommit längre i sin utveckling på det aktuella området. Vygotskij beskriver kreativiteten som en medvetandeform som är starkt bunden till fantasin. ”Ju rikare verklighet, desto mer möjligheter till fantasi och vise versa. Genom fantasin tolkas erfarenheter och känslor.”³⁰ Sambandet mellan fantasi och verklighet delar Vygotskij in i fyra olika former. Den första formen innebär att ju mer en människa har upplevt av verkligheten leder till en mer

²³ Reggio Emilia Institutet (www.reggioemilia.se)

²⁴ Dysthe (2001). s. 41

²⁵ Dyste (2001). s. 41- 50

²⁶ Dysthe (2001). s 48

²⁷ Dysthe (2001). s 46

²⁸ Dysthe (2001). s. 80

²⁹ Dysthe (2001). s. 81

³⁰ Vygotskij (1995). s 9

utvecklad fantasi. Därefter följer den andra formen som uttrycker att vi sammanfogar de tidigare erfarenheterna som bygger på vår fantasi med nya erfarenheter av verkligheten som där med bildar nya kombinationer av erfarenheter. Tredje formen berör det emotionella sambandet där fantasin bildar inre känslor. Till sist beskriver han den fjärde formen som *kristalliserad fantasi* som gestaltas i något helt nytt, där tidigare erfarenheter spelar in men inte visar sig i det nyskapande.³¹

2.2.3 Miljön sett som en tredje pedagog

Även den italienska pedagogiken Reggio Emilia har fått sina grundtankar från Vygotskij där barnet ses som sociala och utvecklas med sin omgivning.³² I Reggio Emilia arbetar pedagogerna för att förbereda barnen för föränderlig framtid och man arbetar med en öppenhet till förändringar. ”Reflektion, dialog och lärande samtal, utforskande arbetsätt och delaktighet” är de ord som beskriver grunden i de pedagogiska samtalen och den pedagogiska praktiken i Reggio Emilia.³³ Loris Malaguzzi och Reggio Emilia talar om att barn föds med 100 språk och för att de ska behålla och utveckla så många av dem som möjligt behövs förskolor som låter barnen prova sina 100 språk.

Ett barn har hundra språk men berövas nittionio. Skolan och kulturen skiljer huvudet från kroppen. De tvingar en att tänka utan kropp och handla utan huvud. Leken och arbetet, verkligheten och fantasin, vetenskapen och fantastieriet, det inre och det yttre görs till varandras motsatser.

Dikt av Loris Malaguzzi.³⁴

Loris Malaguzzi var folkskollärare och en eldsjäl inom Reggio Emilia pedagogiken. Efter andra världskriget ville Malaguzzi bygga upp ett samhälle med människor som kan ”tänka och handla själva”, han ville ha ett demokratiskt samhälle och startade förskolor i staden Reggio Emilia i Italien som byggde på dessa värderingar.³⁵ Reggio Emilia grundar sig i ett arbetsätt där man ser till människans möjligheter och barnet bemöts med en stor respekt och en tro om att barn kan och är kompetenta. Barnen är hela tiden nyfikna på sin omvärld och pedagogen är delaktiga i deras utforskande.³⁶ I Reggio Emilia säger man att miljön är den tredje pedagogen, det kallas så för att oftast är det två pedagoger på en avdelning och då kan man utnyttja miljön och forma den på ett sådant sätt att den arbetar som en tredje pedagog.³⁷

Grundtanken är att förskolemiljön skall kunna erbjuda något annat än hemmiljön och att barnen skall kunna utnyttja miljön och föremålen i den på sina egna villkor. Således måste materialen finnas tillgängliga på en höjd som passar barnen och exponeras i barnens synfält... Till skillnad från hemmet skall barnen alltså ha tillgång till en mängd material som normalt inte finns eller som inte är tillåtna att ”leka” med... För att miljön skall kunna vara en aktiv extra pedagog i ett projekt

³¹ Vygotskij (1995). s.19-25

³² Säljö Roger (2005). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber s.116-117

³³ Dahlberg, Åsén (2005). s.190-191

³⁴ Wallin Karin, Maechel Ingela, Barsotti Anna (1981). *Ett barn har hundra språk*. Stockholm: Sverigesutb. radio s.14.

³⁵ Dahlberg, Åsén (2005). s.192-193

³⁶ Reggio Emilia institutet (www.reggioemilia.se)

³⁷ Lenz Taguchi Hillevi (2000). s.67

måste den utformas på ett sätt så att barnen uppmuntras och stimuleras till aktiviteter som omfattas av temat.³⁸

2.2.4 Howard Gardner och teorin om multipla intelligenser

Howard Gardner är professor och psykolog som forskat kring en teori om de multipla intelligenserna, han har gjort studier på normalt utvecklade och särskilt väl utvecklade personer. Han har även gjort studier på personer med exempelvis autism, som ofta utvecklar speciella förmågor på ett visst område.³⁹ De sju intelligenser som Gardner tog fram först, har nu utvecklats till nio stycken, vilka är språklig-, logistisk-, visuell-, kroppslig-, musikalisk-, social-, intrapersonell-, naturalistisk⁴⁰ och existentiellintelligens⁴¹, för utförlig beskrivning se bilaga 1.

Med de multipla intelligenserna vill Gardner visa på att varje människa har olika utvecklade intelligenser och därmed lär på olika sätt. En förutsättning för att kunna använda våra starka och svaga intelligenser är att miljön omkring oss är stimulerande och uppmuntrar till lärande.⁴² Lärandet ska inte lyftas ur sitt sammanhang utan man ska lägga vikten vid hur människan fungerar i sin naturliga miljö.⁴³ Gardner är också en förespråkare för Reggio Emilia:

.... våra kollegor i Reggio är ytterst medvetna om de många sätt på vilka barn organiserar och skapar mening i sina erfarenheter – inte bara genom att använda åtta eller nio framställningssätt: det är i Reggio man prisat barns ”hundra språk”. Lärare i Reggio Emilia har aldrig nöjt sig med mekaniska former av lärande. De bygger i trygg övertygelse på barns enorma perceptuella och kognitiva förmågor och motiv, de har hjälpt barnen att grundligt utforska områden som intresserar dem.⁴⁴

Gardners syn på att vi människor har olika starka och svaga intelligenser och därmed lär på olika sätt, är något att tänka på när vi utformar förskolans fysiska miljö. Miljön bör bjuda på möjligheter för olika lärstilar och vara utformad så att barn har möjlighet att utveckla sina olika sidor, både de starka och svaga.

2.3 Förskolans fysiska miljö

När vi nu har beskrivit vilka teorier vår rapport kommer att vila på, tänker vi gå in på avhandlingar och rapporter som berör förskolans fysiska inomhusmiljö. I rapporten *Lärande och fysisk miljö* skriver Pia Björkelid, professor i pedagogik vid lärarhögskolan i Stockholm, om hur lärande sker i samspel med omgivningen, hon menar att lärande är ”en aspekt av all mänsklig verksamhet” och att det finns två delprocesser som samverkar till lärande. Det ena är samspelet mellan personen och det som finns omkring, exempelvis miljön och andra personer. Det andra som påverkar lärandet är personens inre

³⁸ Lenz Taguchi (2000). s.67-68

³⁹ Lindström Lars (2005). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber s. 215-216

⁴⁰ Lindström (2005). s.116-220

⁴¹ Nationellt centrum för flexibelt lärande (www.cfl.se).

⁴² Lindström (2005). s.220-222

⁴³ Lindström (2005). s.214-216

⁴⁴ Gardner (2006). s.27

bearbetning.⁴⁵ Björkelid menar också att inomhusmiljön och materialet påverkar hur vi känner oss när vi kommer in i ett rum. Att det är viktigt att barnen känner sig välkomna när de kliver in i exempelvis sin förskolemiljö annars kan det leda till att de mår fysiskt dåligt. ”Samspel sker mellan människor och olika ting och redskap.”⁴⁶

Elisabeth Nordin-Hultman, leg. barnpsykolog och universitetsadjunkt vid lärarhögskolan i Stockholm, skriver i sin avhandling *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande* om att många pedagoger lägger problem som finns på barnet istället för att titta på miljön som omger barnet och hur den påverkar. Ett rum säger mycket om hur vi vill att barnen ska vara och vad vi förväntar oss av dem.⁴⁷ Nordin-Hultman har jämfört miljön och materialet i engelska respektive svenska förskolor och hon menar att i svenska förskolor finns det mindre material för att göra experiment, utforska och prova på olika saker än i de engelska förskolorna.⁴⁸ Däremot finns det mer material för grovmotorisk träning i de svenska än de engelska förskolorna. Exempelvis i vattenlek eller lek med sand i Sverige är barnen gärna avklädda och sitter med hela kroppen i leken. ”... tema med kroppens och barns ”hela kroppen - upplevelser” som bärande idéer.”⁴⁹ I England används materialet mer uppe på borden och barnen får använda händerna till att prova materialet. ”Det laborativa hanterandet – med händerna – framstår som den bärande idéen.”⁵⁰ Nordin-Hultman skriver också att material som är lätta att plocka bort och inte smutsar ner är det som barnen oftast kan ta fram själva. Medan material som stökar ner och är smutsigt, är sådant som pedagogerna har kontroll över. Det är ofta ”material för det som betecknas som skapande verksamhet eller för experimenterande och laborerande aktiviteter.”⁵¹

Det finns en mängd olika syn på hur små barn erfar ny kunskap Eva Johansson docent vid enheten för barn och ungdomsvetenskap, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs Universitet har gjort en undersökning i 20 kommuner varav 30 förskolor deltagit. I denna undersökning har hon tittat på verksamheten för de yngsta barnen. Hon kategoriserar pedagogernas förhållningssätt till barns lärande i tre teman. I det tema som hon kallar ”Tilltro till barns förmåga” använder sig pedagogerna av ett synsätt som:

Karaktäriseras av en tilltro till barns förmåga att lära. Förhållningssättet bygger på en stor respekt för barnen som personer som deltar i sin egen kunskapsprocess. De strategier för lärande som de vuxna uttrycker varierar, men ger på olika sätt makt åt den lärande. Pedagogerna visar att de förutsätter att barnen har avsikter, förmåga att förstå, ta ställning och göra val.⁵²

Johansson skriver också i sin bok *Möten för lärande* om att en del av pedagogerna hon intervjuat anser att det är viktigt att ta till vara och fånga upp barnens intressen och frågor.

⁴⁵ Björkelid (2005). s.27

⁴⁶ Björkelid (2005). s.34

⁴⁷ Nordin-Hultman (2004). s.51

⁴⁸ Nordin-Hultman (2004). s.82-83

⁴⁹ Nordin-Hultman (2004). s.84-85

⁵⁰ Nordin-Hultman (2004). s.85

⁵¹ Nordin-Hultman (2004). s.78

⁵² Johansson Eva (2005). *Möten för lärande*. Stockholm: Liber, s.93

Att ha en miljö som gör att barnen kan ta egna initiativ och vara självständiga så att man som pedagog kan fånga upp dem i lärsituationer, både i lek och omsorgssituationer.⁵³

Materialets tillgänglighet påverkar barns möjligheter till delaktighet... Barnen skall vara informerade om vilket material som finns, var det finns och att de kan använda det. På så sätt får barn inflytande, kan välja material och aktiviteter som de själva önskar.⁵⁴

För att både miljön och allt material ska vara tillgängligt för barnen behövs det som Johansson beskriver som "Tilltro till barns förmåga"⁵⁵. Pedagogernas förhållningssätt avspeglas i förskolans fysiska inomhusmiljö, om de ser barnen som kompetenta syns det i miljön.

⁵³ Johansson (2005). s. 96-109

⁵⁴ Johansson (2005) s.101

⁵⁵ Johansson (2005). s 93

3. Metod

3.1 Hantering av litteratur och styrdokument

För att få en djupare förståelse samt en historisk tillbakablick på förskolans fysiska miljö har vi använt oss av tidigare forskning samt annan litteratur som berört ämnet. Dessa böcker har vi hittat på bibliotek och Internet. Vi har grundligt studerat läroplanen för förskolan för att urskilja vad vårt uppdrag innefattar när det handlar om förskolans fysiska inomhusmiljö.

3.2 Metodval

Att välja metod för att undersöka om pedagoger ser förskolans fysiska miljö som en viktig komponent i barns lärande krävde en mängd olika ställningstagande. Vi hade som vision innan vi började arbeta med undersökningen att vi ville intervjua, observera och dokumentera förskolors fysiska miljö för att se hur pedagoger arbetade med ämnet. Men något som kändes viktigt för oss var att vi ville nå ut till en stor undersökningsgrupp. Johansson, Svedner menar genom att utföra undersökningen i en större mängd gör att man får ett bredare underlag.⁵⁶ Detta medför att vi får mer kraft i det som vi får fram i vår undersökning. Tillslut bestämde vi oss för att bygga vår undersökning på enkäter. Valet att göra en enkätundersökning grundar sig på att vi ville ta del av pedagogernas tankar kring förskolans fysiska miljö och samtidigt nå en större mängd respondenter. Johanson, Svedner menar att ”en stor nackdel med enkäter är att den avlägsnar forskaren från den skol-/förskoleverklighet denne söker kunskap om.”⁵⁷ Trots detta känner vi att vårt metodval passar vårt syfte, då fördelarna övervägde nackdelarna. Intervju, observation och dokumentation hade varit önskvärda komplement till vår enkätundersökning. Men på grund av tidsbrist har vi fått välja bort dessa delar och fokusera på enkätundersökningen.

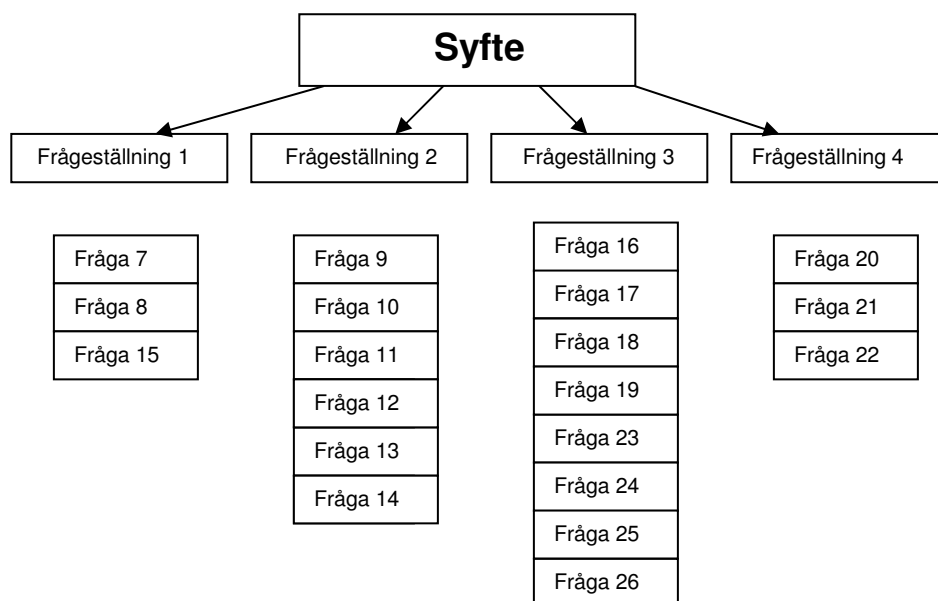
3.3 Enkätfrågor

Vi har valt att bygga vår undersökning på enkäter. Enkäten bygger både på strukturerade frågor där respondenten får kryssa i ett svarsalternativ och ostrukturerade frågor där respondenten får skriva sitt svar. I enkäten finns det möjlighet att välja flera svarsalternativ på frågorna, detta har vi valt för att inte begränsa våra respondenter. Nackdelen med detta val är att det blir svårare för oss att analysera, då respondenterna kan ge flera svar och då blir det svårare att urskilja vad de egentligen tycker. Denna utformning av enkäten har vi gjort för att få en tydligare bild av pedagogernas syn på förskolans fysiska miljö som en komponent i barns lärande och hur de tänker kring den.

⁵⁶ Johansson Bo, Svedner Per Olov (2001). *Examensarbete i lärarutbildningen*. Uppsala: Läromedel & utbildning, s. 20

⁵⁷ Johansson, Svedner (2001). s. 29

Utformningen av enkäten härstammar från en modell som Stukát⁵⁸ presenterar:

Figur 1.

Enkäten består av 26 frågor där de första sex frågorna är bakgrunds frågor. Dessa frågor behöver vara med så att vi sedan kan *korstabulera*⁵⁹ svaren i vår analys, vilket menas att vi gör en uppdelning av enkätsvaren där bakgrundsfrågorna är utgångspunkt. Som figur 1 visar så besvaras frågeställning 1 av frågorna 7, 8 och 15 och frågeställning 2 av frågorna 9, 10, 11, 12, 13 och 14 osv. Enkäten i sin helhet finns som bilaga 2.

För att göra enkäten tydlig utarbetade vi ett *missiv*⁶⁰ (se bilaga 3) som ligger som ett försättsblad. Här förklaras några begrepp som kunde uppfattas otydliga samt information som kunde vara av intresse för respondenterna. Innan vi skickade ut enkäten gjorde vi en förstudie av den där vi lät två personer som är verksamma inom förskolan prova enkäten. Detta gjorde vi för att upptäcka brister i enkäten och omarbeta den så att den blev så tydlig som möjligt.

3.4 Genomförande och bearbetning av enkätfrågor

Vi valde att åka till de nio förskolorna som ingick i vår undersökningsgrupp för att lämna ut enkäterna. Detta gjorde vi för att skapa en kontakt med personerna som medverkade. I samband med utlämnandet informerade vi mer ingående vad för ämne enkäten behandlade samt när vi skulle komma och hämta den. Vid detta tillfälle fanns det även tid för frågor om enkäten. Vid utlämnandet av enkäterna numrerade vi dem avdelningsvis och noterade

⁵⁸ Stukát Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: studentlitteratur, s. 43

⁵⁹ Stukát (2005). s. 42

⁶⁰ Stukát (2005). s.47

hur många enkäter som lämnades. Detta gjorde vi för att underlätta vid insamlingen då vi prickade av hur många enkäter som vi fick in på respektive avdelning och hur många som saknades. Respondenterna hade en vecka på sig att besvara enkäten. Vi har valt att kalla respondenterna för pedagoger när vi skriver om dem, då våra respondenter tillhör flera olika kategorier, exempelvis lärare, förskollärare, barnskötare, fritidspedagoger, fritidsledare och utbildad personal.

Vi började gå igenom enkäterna och sammanställde frågorna på en tom enkät för att se hur många som svarat vad på respektive fråga. Detta gjorde vi för att få en djupare inblick i hur respondenterna svarat. Därefter grupperade vi enkäterna i tre ålderskategorier för att kunna urskilja mönster bestående av skillnader och likheter i respondenternas svar. Dessa tre ålderskategorier är *yngre barn*, vilket innefattar barn i åldrarna 1-3 år, *äldre barn*, barn i åldrarna 3-5 år samt *åldersblandad grupp* där barnen är åldrarna 1-5år.

I resultat delen har vi valt att redovisa enkätfrågorna efter hur respondenterna besvarade våra frågeställningar (se fig. 1), så fråga 7, 8 och 15 redovisas först för de berör vår första frågeställning osv. För att tydligt få fram vad pedagogerna tycker och tänker kring inomhusmiljön har vi valt att skriva ut direkta citat från enkäterna. Vi har valt att inte skriva figurerade namn eller på annat sätt märka ut vilken pedagog som svarat vilket. Då vi har valt att göra enkäter för att nå ut till en större grupp, kände vi att vad varje enskild individ tycker, inte är det vi vill titta på, utan vi vill se på vad majoriteten i vår undersökningsgrupp anser om inomhusmiljön på förskolorna. Därför är citaten som vi skrivit ut i resultat delen åsikter som speglar majoriteten i varje grupp.

3.5 Urval

För att få en så varierad urvalsgrupp som möjligt valde vi att kontakta tre rektorer inom samma kommun via e-post. Rektorerna fick vidare fråga personalen på sina förskolor om de var intresserade att medverka i vår undersökning. Vårt val av dessa rektorer gjorde vi medvetet för att täcka upp ett så stort geografiskt område i kommunen som möjligt. Vi har valt en urvalsgrupp i en och samma kommun därför att vi känner att vi kan skapa en närhet till personerna som medverkar. Samtidigt som vi kan se mönster som kan hjälpa oss att dra slutsatser i just den här kommunen. Antal förskolor som visade intresse för vår undersökning var nio stycken och dessa skickade vi ut enkäter till, det blev totalt 84 st. Anledningen till varför vi valt en stor undersökningsgrupp är att vi vill kunna urskilja mönster som visar om pedagogerna ser miljön som en viktig komponent i barns lärande.

	Förskollärare/ Lärare för de tidigare åldrarna	Barnskötare/ annan utbildning	Kvinna	Man	Äldre barn	Yngre barn	Ålders blandad
Förskola 1	8	6	14		2 avd.	1 avd.	
Förskola 2	5	2	7		1 avd.	1 avd.	
Förskola 3	3	1	4		1 avd.	1 avd.	
Förskola 4	6	2	8				2 avd.
Förskola 5	5	7	12		2 avd.	2 avd.	
Förskola 6	5	4	9		1 avd.	2 avd.	
Förskola 7	4	1	5	1	1 avd,	1 avd.	
Förskola 8	5	2	7				2 avd.
Förskola 9		2	2			1 avd.	
Totalt:	42	27	68	1			

Figur 2.

I figur 2 framgår att det medverkade 69 stycken respondenter i vår enkätundersökning. Vi skickade ut enkäten till 84 stycken pedagoger och därmed har vi fått ett bortfall på 15 stycken. Bortfallet som är slumpmässigt grundar sig på att några respondenter inte haft tid, varit sjuka, glömt bort eller tappat bort sin enkät. Men det kan också bero på att vi inte lyckats motivera några att medverka i undersökningen då det inte fanns möjlighet att träffa alla respondenter eller att de inte velat delta i undersökningen.

3.6 Tillförlitlighet

Undersökningen vände sig till 84 stycken pedagoger inom förskolan och vi fick totalt in 69 stycken enkäter. Bortfallet anser vi vara slumpmässigt då vi inte känner att vi ser något mönster i vem eller vilka som inte deltagit. Om vi hade använt oss av en större respondent grupp hade vårt arbete varit mer tillförlitligt, dock anser vi att vi använde oss av så stor grupp som arbetets omfattning tillät. *Generaliserbarheten*⁶¹ blir större ju fler respondenter man använder sig av, men då vi valt att använda oss av respondenter i en och samma kommun, kan vi dra slutsatser om just denna grupp.

Vi gjorde ett medvetet val att respondenterna inte skulle begränsas i att bara fylla i ett svars alternativ i enkäten och detta kan leda till att resultatet som vi får blir mer svårtolkat. Vi är medvetna om att kombinationen av enkät, intervju, observation och dokumentation hade höjt *reliabiliteten*⁶² alltså säkerheten på vår undersökning med fler verktyg då ämnet är komplext. Enkätfrågorna gör också att respondenterna kan ha påverkat varandras svar, då vi inte varit närvarande och vet om de gjort enkäten enskilt. Ett fåtal av våra respondenter har valt att inte svara på alla våra enkätfrågor. Varför de har valt att göra så tror vi beror på slumpmässiga faktorer. Vi tolkar våra respondents svar utifrån våra egna erfarenheter och uppfattningar vilket kan göra att vi uppfattar de svar som vi fått felaktigt.

⁶¹ Stukát (2005), s.129.

⁶² Stukát (2005), s.125

*Validiteten*⁶³ påverkas av om vi ställer rätt frågor och om vi sedan tolkar svaren rätt. Troligtvis tolkar vi vissa delar rätt och vissa inte. Någon annan fråga än de vi ställt skulle kunna ge oss en bredare bild av vad pedagogerna tycker i ämnet.

I vår litteraturgenomgång har vi till stor del försökt hålla oss till förstahandskällor, men då detta varit svårt har vi också använt oss av andrahandskällor. Tillförlitligheten blir mindre på grund av detta, då texten redan är tolkad en gång innan vi tolkar den.

3.7 Etiska aspekter

När vi började med vår undersökning skickade vi e-post till tre rektorer i vår undersökningsgrupp och de fick fråga sin personal om de ville delta. Då vi lämnade ut enkäterna på de olika förskolorna och inte närvarade när de fyllde i dem, blev det frivilligt att svara på dem och detta har vi också sett i några fall då vissa har valt att inte svara alls och vissa har valt att bara svara på några frågor. Vi skrev också i vårt försättsblad om att undersökningen var konfidentiell och att de senare kan få ta del av hela det färdiga arbetet om de vill. Vi skrev också att vi kom från Göteborgs Universitet och att vi gjorde enkäten för vår examensuppsats.

Något som vi hade kunnat poängtera var att våra respondenter när som helst kunde avbryta sin medverkan i vårt arbete. Men genom att vi valt att inte använda namn eller figurerade namn efter citat i resultatet anser vi att våra respondenter är väl skyddade.

⁶³ Stukát (2005), s.126-128

4. Resultat

4.1 Resultatbearbetning av enkät

Här nedan presenterar vi resultatet som vi fått av våra enkäter. Enkäter skickades ut till nio förskolor i en kommun i Västsverige. Sammanlagt har vi fått 69 enkäter tillbaka. Syftet med vårt arbete är att undersöka om olika åldersindelningar har betydelse för hur pedagoger ser på den fysiska miljön som en viktig lärande komponent. Svaren redovisas efter tre åldersgrupperingar för att se om dessa har betydelse. Grupperingen är indelad i yngre barn, äldre barn och åldersblandad grupp. På de slutna frågorna väljer vi att redovisa det svar som majoriteten av respektive grupp svarat. På de öppna frågorna har vi valt att skriva ut generella svar som visar på majoriteten av pedagogernas kommentarer, då de visar på både variation och likheter i svaren.

4.1.1 Resultatbearbetning av frågeställning 1: Varieras miljön i förskolan?

Här redovisar vi vad vi fått för svar på frågorna 7, 8 och 15 dessa hjälper oss att besvara vår första frågeställning.

Av de svar vi fått på frågorna märker vi att miljön är något som varieras på förskolorna. Pedagogerna nämner att de varieras miljön efter barngruppen och dess intressen. Några pedagoger nämner att de nyligen börjat arbeta aktivt med den fysiska inomhusmiljön vilket resulterat i diskussioner i arbetslaget och ommöblering på avdelningen. Här kommer några exempel på vad pedagogerna har uttryckt:

Yngre barn:

”Ett par gånger per termin. När verksamheten kräver det.”

”När vi känner att miljön inte används av barnen, förändrar vi den efter det stadiet som barngruppen är i just då.”

Äldre barn:

”Eftersom vi är en nystartad förskola så prövar vi oss fram och miljön kan därför förändras utifrån de diskussioner vi för.”

”Vi har precis ändrat i miljön, vet inte när det behövs igen, den ska ju förändras med barngruppen”.

”Vi utgår från barnens lek och våra mål. Ett rum förändras ca varannan månad”.

Ålders blandad:

”Beror på barngruppen och när vi vill prova något nytt.”

”Har under de senaste året arbetat med miljön mer intensivt. Därför har det blivit mer ändringar än vad det sedan kommer att bli.”

Majoriteten av alla tre ålderskategorier svarade att materialet varieras i stor utsträckning efter barnens intresse och att även lokalerna till stor del förändras efter barnen och gruppens behov. De olika åldersgrupperingarna svarar i stort sett samma på frågorna som

berör vår första frågeställning. Här kan vi se att variationen av miljön inte påverkas av ålder på barngruppen utan ses som lika viktig genom hela åldersspannet.

4.1.2 Resultatbearbetning av frågeställning 2: Vilken tillgång till material har barnen på förskolan?

Vår andra frågeställning besvaras med hjälp av enkätfrågorna 9 till och med 14. Vi ser att de yngre barnen har tillgång till vardagsmaterial i mindre utsträckning än skapande material, som finns lättillgängligt för barnen i de flesta fall. Pedagogerna anser att allt material synliggörs bra men vardagsmaterialet synliggörs mindre bra i vissa fall. Vi märker också att de yngre barnen serveras vardagsmaterial och material i större utsträckning än de övriga två åldersgrupperna. Materialet hos de äldre barnen synliggörs mycket bra och barnen har alltid tillgång till allt material. I de åldersblandade grupperna är barnen något mer begränsade då de flesta pedagoger anser att det stora åldersspannet gör att de måste begränsa materialtillgången.

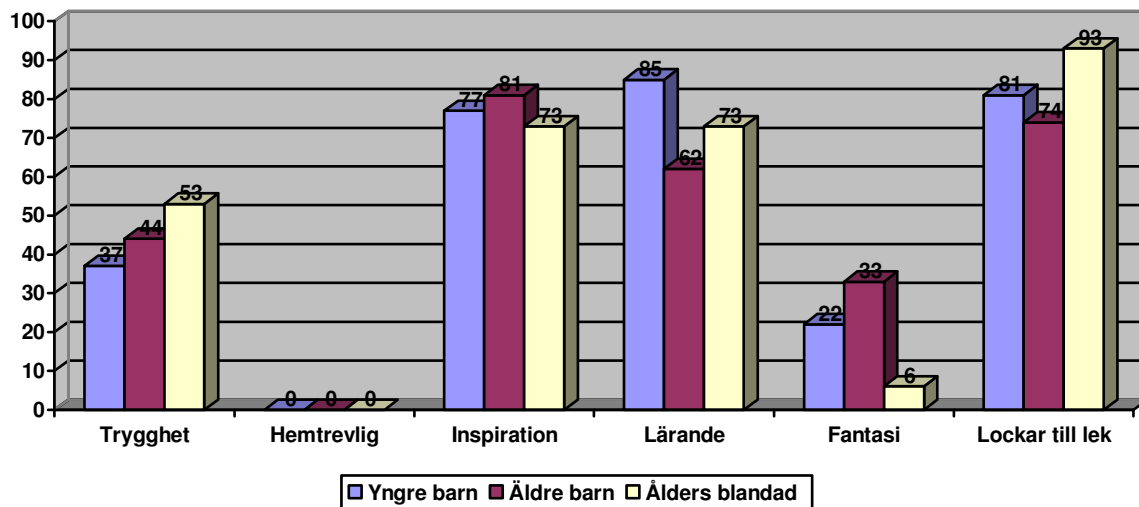
4.1.3 Resultatbearbetning av frågeställning 3: Hur tänker pedagoger kring miljöns betydelse för barns lärande?

Enkätfrågorna 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25 och 26 besvarar vår tredje frågeställning.

Vi ser en variation i svaren som vi fått som berör vår tredje frågeställning, hur tänker pedagoger kring miljöns betydelse för barns lärande. Frågorna varierar i utformning för att vi ska kunna belysa olika tankar som pedagogerna har kring miljön. De har olika förutsättningar i de olika grupperna, vilket syns när vi tittar på användning av reflektionstid. Vi ser att de yngre barnens pedagoger reflekterar i större utsträckning kring miljön än vad de övriga två grupperna gör och att de lägger större vikt vid miljöns utformning än de andra två grupperna. I de grupperna med yngre barn och de grupperna med åldersblandade barn, säger pedagogerna att de strävar efter att miljön inte alls ska likna hemmet. I de grupperna med äldre barn delas pedagogerna åsikter på hälften, den ena hälften tycker att man ska sträva efter att miljön inte skall likna hemmet alls, medan den andra hälften tycker att förskolan kan vara till viss del lik hemmet.

På fråga 16 ville vi att pedagogerna skulle välja tre av dessa sex ord som de anser är inomhus miljöns viktigaste uppgift.

(Svaren är angivna i procent)

Figur 3.

Figur 3 visar hur pedagogerna svarat på fråga 16.

Pedagogerna i de tre åldersgrupperna visar att de lägger olika vikt i vad de tycker är miljöns viktigaste uppgift. Bland de yngre barnen är aspekten på miljön som lärande i fokus. I grupperna med äldre barn menar pedagogerna att inspiration är miljöns viktigaste uppgift. Pedagogerna som arbetar i de åldersblandade grupperna menar att miljön ska locka till lek.

Vi frågade också pedagogerna vilka hinder som de anser finns i utformningen av miljön på förskolan? Våra svar visar att pedagogerna i de åldersblandade grupperna tycker att små lokaler är det största hindret i utformningen av miljön och det minsta hindret är olika tänk i arbetslaget. I grupperna med äldre barn ses för lite reflektionstid som det största hindret och det minsta hindret anser pedagogerna är ålderskillnad i grupperna. Bland de yngre barnen ses ekonomin som det största hindret och små lokaler som det minsta. En stor skillnad som vi ser är vilka hinder utformningen av miljön kan ha. Små lokaler ses som det minsta hindret hos de yngre barnen medan det anses som det största i de åldersblandade grupperna. Oavsett åldersgrupp tycker pedagogerna att miljön är en mycket viktig del i barns lärande och de tycker att miljön lockar ganska mycket till utforskning. Något som förvånar oss är att barnen i de tre ålderskategorierna bara är med ibland i utformandet av inomhusmiljön i förskolan.

Våra respondenter fick också svara på frågan om inomhusmiljön inte är något som ni i arbetslaget funderat och arbetat kring, skulle du kunna tänka dig att förändra den? Svartalternativen var ja och då kan man beskriva hur man vill förändra och det andra svartalternativet var nej, jag är nöjd med miljöns utformning. Här kommer några exempel på svaren:

Yngre barn: Bland pedagogerna som arbetar med de yngre barnen har de flesta svarat ja på den här frågan och så här beskriver några av dem hur de tänker:

”Vi försöker förändra när vi ser att miljön inte inspirerar.”

”Vi håller ständigt på med miljön, ändringar görs efter barngruppen.”

”Vi har börjat göra i ordning miljön nu, så att det blir roligare för de små att komma in på förskolan.”

”Varje rum skall ge barnen en upplevelse och ha en tydlig struktur.”

”Bättre sorterat och överskådligt material i barnhöjd.”

”Vi är inne i ett förändringsarbete där vi vill uppnå rum i rummen som skall locka till en varierad och kreativ lekmiljö.”

Äldre barn: De flesta pedagoger som arbetar med de äldre barnen har valt att inte svara på denna fråga, men de som svarat har mest svarat nej, de är nöjda med sin miljö.

Ålders blandad: De flesta pedagoger har svarat ja på den här frågan och här är några tankar från dem:

”Vi diskuterar ofta inomhusmiljön, just nu kartlägger vi vad barnen väljer att leka med, var och hur länge för att se vad vi kan göra för att stimulera barnen.”

”Vi pratar ofta om inomhus miljön i vårt arbetslag. Önskar mer barnfri tid så vi kan jobba mer med miljö och material.”

”Låta barnen vara med mer i utformningen och även vid förändringar, ta del av deras synpunkter.”

4.1.4 Resultatbearbetning av frågeställning 4: Ser pedagogerna alla rum på förskolan som lika betydelsefulla i barns lärande?

Vår sista frågeställning besvaras med hjälp av enkätfrågorna 20, 21 och 22.

Här uttrycker de flesta pedagoger att alla rum skapar lärandesituationer och möten på sitt sätt och att alla rum är lika viktiga. De anser att det är viktigt att sträva mot att alla rum används i barnens lärande.

På frågan om vilket/vilka rum eller del av rum på avdelning anser du ha en miljö som mest respektive minst skapar lärandesituationer för barnen? Har respondenterna svarat så här;

Yngre barn:

”Alla rum är lika viktiga, vi lär oss i alla situationer och då är alla rum lika viktiga.”

”Alla rum har lärandesituationer.”

”Strävar efter att alla rum ska skapa lärsituationer till och med toaletterna.”

Äldre barn:

”Tycker att alla rum på förskolan skapar lärandesituationer.”

”Vi strävar efter att alla rum skapar lärande. Inget rum är viktigare än något annat.”

”Jag tror på att alla rum som skapar möten mellan barn-barn och mellan vuxen –barn skapar lärande situationer av olika slag.”

Ålders blandad:

"Jag tycker att alla lokaler ger lärandesituationer beroende på barnens ålder och intressen."

"Alla rum är viktiga. Lärandet sker hela tiden."

Frågan som berör vilka delar som är viktiga i miljöns utformning i rummen har besvarats så här:

Yngre barn: Pedagogerna som arbetar med de yngre barnen tycker så här:

"Material som är lättillgängligt för barnen och en miljö som är inspirerande och lockar till lek."

"Allt i barnens nivå, då ögat styr vad barnen inspireras av."

"Att det material som finns är tillgängligt och tillåts att användas."

"Att miljön förändras efter barnen. Barnen är lite delaktiga i lekmiljöernas utformning då vi ser vilka rum de släpar in saker i, där materialet från början är felplacerat."

"Tillåtande pedagoger!"

Äldre barn: Pedagogerna hos de äldre barnen har gett många beskrivningar om vilka delar i miljöns utformning som är viktiga för barns lärande. Några skriver så här:

"Materialet ska vara överskådligt och i barnens höjd och att de själva kan välja."

"Dela av rummen, inte för många olika aktiviteter som stör varandra."

"Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande"

"Vad inspirerar både pojkar och flickor i detta rum?"

"Att det finns möjligheter till olika typer av lek och material som inte enbart är förutbestämt hur man ska leka med det."

"Rikligt med spännande intellektuellt material."

"Trygghet i miljön där barnen känner sig hemma och bekväma."

Ålders blandad: Pedagogerna har beskrivit väldigt varierat och tagit fasta på många komponenter som kan ses som viktiga delar i barns lärande. Så här skriver några:

"Inspirerande, trygg och ytor för lek."

"Varierat och lättillgängligt material, allt material har sin plats som är utmärkt med bilder och text."

"Det ska vara stimulerande och lätt för barnen att själva ta fram det de vill göra."

"Miljön ska vara föränderlig, det ska finnas plats för möten, locka till samspel."

"Den ska vara sinnlig en plats att se, röra, lukta, lyssna, smaka, leka med, experimentera, en plats att må bra i!"

På frågan om vad som är viktigast i miljöns utformning för barns lärande har vi fått många svar, men det viktigaste är att materialet är synligt, lättillgängligt, inspirerande. Vi ser också att en inbjudande miljö med öppna pedagoger, där barnen får plats att prova och undersöka, är något som många pedagoger tycker är viktigt.

5. Diskussion

Genom detta arbete ville vi titta på hur pedagoger i förskolan, i vår undersöknings kommun, väljer att arbeta med den fysiska inomhusmiljön och om de ser miljön som en viktig del i barns lärande oavsett ålder.

Styrdokumentet tar upp många väsentliga delar som innefattar den fysiska miljön och att det är något som man måste tänka över så att den stimulerar till utveckling och lärande. Pedagogerna tolkar själva Läroplanen som måste ligga till grund för det arbete som utförs på förskolorna. Men när det handlar om den fysiska inomhusmiljön har vi tidigare märkt stora skillnader i hur pedagoger väljer att utforma och arbeta med miljön. Då vi ser dessa skillnader i kvalitet kring miljön på förskolorna, anser vi att mer utbildning och diskussion kring läroplanen borde förekomma. Även uppföljning och ett ständigt stöd från de pedagogiska ledarna, tror vi hade utvecklat tankarna kring förskolans fysiska inomhusmiljö, men även verksamheten i stort. De skillnader som vi märker kan också bero på barnens åldrar i grupperna och hur dessa påverkar vilket material och vilken miljö som barnen exponeras för.

5.1 Varieras miljön i förskolan?

Det har visat sig i vår undersökning att samtliga pedagoger oavsett vilken åldersgrupp de arbetar i, varierar sin förskolemiljö. Vi har märkt att det är många som nyligen börjat tänka på och arbeta med den fysiska inomhusmiljön på förskolan. Några av våra respondenter beskriver det som ett förändringsarbete just nu, som sedan kommer att stanna av. Vi anser däremot att miljön är något som skall förändras hela tiden, en variation av miljön är nödvändig för att kunna tillgodose barnens olika behov. Precis som Howard Gardner nämner anser vi att barn lär på olika sätt.⁶⁴ För att tillgodose allas olikheter behövs en genomtänkt miljö som grundar sig i barnen med deras intressen och behov. Miljön bör bjuda på möjligheter för olika lärstilar och vara utformad så att barnen har möjlighet att utveckla sina olika både de starka och svaga sidor. För att uppnå detta tror vi att man i arbetslaget hela tiden måste reflektera och diskutera. Som vi tidigare skrivit tar Vygotskij upp vikten av en innehållsrik miljö, Han menar att ju mer ett barn upplever i verkligheten ju mer kan de utveckla sin fantasi och kreativa aktivitet. Det är dessa saker som gör oss människor till framtidsinriktade varelser med visioner.⁶⁵ Därför är det viktigt att pedagoger och barn arbetar med miljön för att skapa plats för kreativa aktiviteter.

Ser vi till det sociokulturella synsättet där samspel mellan människor leder till lärande anser vi att variationen av miljön kan leda till nya spännande möten mellan de som vistas på förskolan. Olga Dysthes indelning av det sociokulturella synsättet, som vi gått igenom i litteratur delen, där en av punkterna beskriver att lärandet är *medierat*. Detta menas att vi lär tillsammans med andra människor runt omkring oss och med verktyg som finns i

⁶⁴ Lindström (2005). s.220-222

⁶⁵ Vygotskij (1995). s.13

vår omgivning. Med hjälp av dessa förs vårt lärande vidare.⁶⁶ Genom att se på miljön med detta synsätt blir variationen av den än en gång en viktig aspekt. Genom att variera rum, material och synliggöra lärandet på nya och olika sätt tror vi att lärandet tar nya vändningar för barn och vuxna. Förskolan blir en plats där barnens tankar, lärande och relationer styr variationen i verksamheten och den fysiska miljön.

5.2 Vilken tillgång till material har barnen på förskolan?

Våra respondenter har gett oss en variation av svar och vi märker en stor uppdelning mellan de tre åldersgrupperingarna. Barnen i de åldersblandade grupperna har begränsad tillgång till allt material då det är stor åldersskillnad i gruppen. Den åldersblandade gruppen utgör ett hinder i materialtillgång både för de äldre och de yngre barnen. Läroplanen för förskolan säger att varje barn skall kunna göra val som grundar sig i barnet med dess förutsättningar och möjligheter.⁶⁷ Vi förstår att stor åldersskillnad är ett problem då det handlar om att göra material synligt och tillgängligt för barnen i ett så stort åldersspann. Att skapa goda förutsättningar för att göra material synligt och tillgängligt i dessa grupper tror vi är en utmaning och att det krävs påhittiga och tillåtande pedagoger. Vi anser att synliggörandet och tillgängligheten av allt materialet är och kan vara mer anpassat efter barnen, deras förutsättningar och intressen i de grupper där åldrarna är uppdelade, än var det är och kan i de åldersblandade barngrupperna. Ser vi materialets tillgänglighet ur ett Reggio Emiliaperspektiv menar de att genom att skapa en miljö som är olik hemmet behöver barnen kunna ha tillträde till miljön och material på barnens egna villkor.⁶⁸ Materialet måste därför vara i barnens höjd så att de kan använda det obegränsat. Även detta synsätt stärker vår tro att arbeta med barn i åldersuppdelade grupper där möjligheterna ökar för att se till barnens möjligheter och förutsättningar att få tillträde till miljön.

De yngre barnen har begränsad tillgång till vardagsmaterial vilket kan bero på många olika faktorer. Pedagogerna kan ha gjort ett medvetet val att begränsa barnens tillgång till vardagsmaterial av praktiska skäl. Då de kan tycka att barnen behöver tillgång till skapandematerial eller material som de kan utforska istället för vardagsmaterial. Pedagogerna kan anse att vardagsmaterialet är ömtåligt t.ex. porslin och glas eller till och med farligt för de allra yngsta barnen. Vi känner dock att vardagsmaterial är något som de yngre barnen har behov av att veta var det finns och kan hämta själva om de behöver. För det är inte säkert att de yngsta barnen kan uttrycka sig verbalt och göra sig förstådd på det sättet. Och när de ska göra sig förstådda behöver de lite mer tid på sig och andra medel för att ett annat barn eller vuxen ska förstå vad barnet vill. För hur visar ett litet barn att den vill byta sin blöta tröja om den inte vet var den torra tröjan finns eller att barnet verkligen behöver en gaffel för att lättare kunna äta korvbitarna som ligger på tallriken. Eva Johansson beskriver ett förhållningssätt där pedagogerna har en tilltro till barnens förmåga att lära. Pedagogerna visar stor respekt mot barnet och dess förmåga att ta ställning, förstå och göra egna val.⁶⁹ Genom detta förhållningssätt och syn på barn anser vi att även de

⁶⁶ Dyste (2001). s. 45-46

⁶⁷ Utbildningsdepartementet (1998). s.26

⁶⁸ Lenz Taguchi (2000). s. 67-68

⁶⁹ Johansson (2005) s. 93

allra yngsta barnen ska ha möjlighet att ha tillgång till allt material på förskolan. Förutsatt att man är öppen i sitt vuxna tänkande och vågar låta givet material byta skepnad och bli använt till något helt annat av barnet. Även Dysthe beskriver att *Lärande är situerat* alltså att situationen påverkar lärandet, då bör situationen vara sådan att den tillåter lärande för att lärande skall kunna ske.⁷⁰

Barnen i de äldre barngrupperna har tillgång till allt material på förskolan så de kan plocka fram materialet själva. Eva Johansson menar att ”Materialets tillgänglighet påverkar barns möjligheter till delaktighet.”⁷¹ Materialet hos de äldre barnen både synliggörs och är tillgängligt vilket medför att barnen har möjlighet att förverkliga en idé med skapandematerial eller leka en lek där material krävs. Barnen får inflytande över sin vardag på förskolan precis som Eva Johansson menar att synligt och tillgängligt material medför.

5.3 Hur tänker pedagogerna kring miljöns betydelse för barns lärande?

Vi märker hur komplext arbetet med förskolans inomhusmiljö är och det visar pedagogerna genom att ge oss även här en variation av svar. De tre ålderskategorierna skiljer sig åt och som vi nämnde i vårt resultat beror det på att grupperna har olika förutsättningar och att pedagogerna väljer att fokusera på vissa delar som de tycker är viktiga för att miljön ska vara lärande för barnen. En av de saker som kan påverka är den olika tillgången på reflektionstid. Vi ser i vår resultat del att de som tänker och reflekterar mest kring inomhusmiljön är de pedagoger som jobbar hos de yngsta barnen. Det kan bero på att de har med tid till reflektion, då de yngre barnen i stor utsträckning sover några timmar på eftermiddagen. Pedagogerna har då stor möjlighet att utnyttja denna tid till reflektion.

Alla grupper har olika förutsättningar när det kommer till utformningen av miljön. Det kan bero på att pedagogerna inte lägger så stort fokus kring miljöfrågan när man diskuterar i arbetslaget. Som vi skrivit i litteratur delen så säger de i Reggio Emilia att miljön arbetar som en tredje pedagog.⁷² Om pedagogerna väljer att lägga ner en del av sin reflektions tid på miljöns utformning i förskolan, så vinner de mycket på det i längden. Då det finns många stora barngrupper i dag och att då arbeta med att använda miljön som en tredje pedagog anser vi skulle underlätta för många pedagoger och barn.

Figur 3 i resultat delen visar också att pedagogerna i de olika åldersgrupperna ser olika på vad som är viktigast i miljöns utformning, för de yngre barnen ser respondenterna lärandet, för de äldre ser de inspiration och för de åldersblandade ser de att miljön lockar till lek som det viktigaste i miljöns uppgift. Eva Johansson skriver i sin bok *Möten för lärande* om en pedagog i hennes forskningsrapport som säger att ”barn skall lära sig lära och att detta lärande är livslångt och grundläggs hos de allra yngsta.”⁷³ När vi ser att våra

⁷⁰ Dysthe (2001). s.41-50

⁷¹ Johansson (2005). s.101

⁷² Lenz Taguchi (2000). s.67

⁷³ Johansson (2003). s.113

respondenter hos de yngre barnen har svarat att lärandet är det viktigaste, har vi funderat kring om det blivit en förändring i attityden kring barns lärande. Pedagoger i dag tänker och arbetar för att lärandet skall starta hos de minsta barnen. Man väntar inte till barnen är äldre med själva lärandet, vilket gjordes förr då avdelningar med mindre barnen bara var en omvårdnadsplats som till exempel barnkrubban.⁷⁴

Något som många av våra respondenter påpekat är att de skulle önska mer barnfri tid i arbetslaget så att de har tid till reflektion och diskussion kring den fysiska miljön. Extra barnfri tid hade också resulterat i att pedagogerna kan omforma miljön med allt vad det innefattar. Vi är väl medvetna om att barnfri tid är sällsynt i förskolan och att detta i sig är en organisatorisk fråga för rektorer och högre ledning att ta ställning till. Genom att låta barnen vara involverade mer i omformandet och utvecklingen av den fysiska miljön tror vi att man kan "lösa" problemet att det saknas tid för miljön. Nästan alla våra respondenter menar att barnen bara ibland är delaktiga i utformandet av inomhusmiljön.

Att ta tillvara på barnen i utformandet i miljön tror vi att alla pedagoger gör men att barnen inte är med och skapar fram den nya miljön. Olga Dysthe menar att lärandet är socialt och att språket är grundläggande i lärandet.⁷⁵ Ser vi till dessa två aspekter anser vi att både barn och pedagoger kan lära mycket av att utforma och omforma miljön på förskolan tillsammans. För visst tycker barn att det är spännande och motiverande när något nytt händer och vilka samtala medför en ommöblering av ett rum bland barn och vuxna? Vi kan också tänka oss att barnen blir mer motiverade till att städa och plocka undan saker som de använt när de varit med och bestämt var sakerna ska vara.

Vi menar att barn vill vara med och skapa sin miljö som de vistas i dagligen. Vi förstår också varför pedagoger vill vara fria från barnen då de skapar en ny miljö på förskolan. Den spänning som pedagoger har då de förvandlat ett rum på kvällen och när det på morgonen möts av de första barnen. De undrar om de tillfredsställer barnens förväntningar, skapar det nya rummet möten mellan barnen och uppfylls barnen av lek i det nya rummet. Självklart behövs det en miljö som lockar till nya upptäckter men vi tror att barnen tycker det är lika spännande att få vara delaktiga i omformandet av miljön som de tycker mötet med ett helt nyutformat rum ger. Många av våra respondenter hos de åldersblandade grupperna menar att ett stort problem i miljöns utformning är att de har för små lokaler. Självklart spelar lokalers storlek roll i utformandet av miljön men vikten ligger kanske mer i vad miljön innehåller för att bidra till barns lärande. Om man formar rummen efter barngruppens behov och använder sig att göra små inbjudande rum i rummen, så kan man få miljön att kännas större. När barnen delar upp sig i mindre grupper på mindre platser blir lärande situationerna mer givande. Alltså arbetar miljön som en extra pedagog i barngruppen.

5.4 Ser pedagogerna alla rum på förskolan som lika betydelsefulla i barns lärande?

De flesta av våra respondenter anser att alla rum skall sträva efter att vara betydelsefulla i barns lärande. Några av våra respondenter skriver att lärandet sker hela tiden överallt

⁷⁴ Michélsen (2005). s.11-12

⁷⁵ Dyste (2001). s. 41- 50

vilket stämmer överens med det sociokulturella synsättet som betonar just detta. Vi känner att dessa frågor knyter ihop de andra delarna som vi berört innan. Respondenterna beskriver att de tycker att material ska vara lättillgängligt och inspirerande. Som vi tidigare nämnt tycker också många av pedagogerna att miljön skall vara en plats där det är tillåtet att undersöka och prova nya saker och idéer. Vilket överensstämmer med synsättet som Reggio Emilia förespråkar, att miljön ska vara tillåtande och att den är utformad så att barnen blir stimulerande av den.⁷⁶ Som pedagog på förskolan kan man ta tillvara på barnens samspel med varandra och miljön och genom dessa samspel se hur, vad och varför barn lär sig nya saker. För att kunna göra detta krävs att man som pedagog är närvarande och fångar upp barnen i alla situationer, även detta styrks av Reggio Emilias synsätt, då de anser att pedagogen skall vara delaktig i barnens utforskande.⁷⁷ Våra respondenter verkar ha en vision om att miljön och materialet skall vara lättillgängligt för barnen, men vi ser också i andra svar att de inte kan leva upp till detta fullt ut. Vilket kan bero på många olika faktorer exempelvis, traditioner som är svåra att bryta och att miljön glöms bort och att annat prioriteras före miljön. Här känner vi att det hade varit intressant att själva få observera och dokumentera de olika förskolornas rum för att själva kunna skapa oss en bild av hur de är utformade och hur barn och vuxna använder de olika rummen.

5.5 Fortsatt forskning

Efter att ha arbetat med förskolans fysiska miljö har vi upptäckt att ämnet är väldigt komplext. Vi känner att det finns en mängd olika sätt att studera, undersöka och forska kring miljön på förskolan. I vår undersökning upptäckte vi att barnen bara ibland var delaktiga i utformningen av inomhusmiljön. Hur hade man kunnat få barnen mer involverade i detta arbete och hur hade det spelat in i barns lärande? Det är något som vi själva tycker hade varit intressant att forska kring.

Något som många av våra respondenter påpekat är att de har för lite barnfritid för att utforma miljön. Hur går det att förena ett aktivt och reflekterande arbete kring den fysiska miljön med barngruppen tätt in på? Att undersöka hur verksamma pedagoger ser på detta, hade varit intressant.

⁷⁶ Lenz Taguchi (2000). s.67-68..

⁷⁷ Reggio Emilia institutet (www.reggioemilia.se)

6.0 Slutord

Med vår undersökning känner vi att vi har uppnått vårt syfte, vi har fått en inblick och en djupare förståelse för om och hur pedagoger i förskolan tänker kring den fysiska inomhusmiljöns betydelse för barns lärande. Vi ser att åldern på barnen i grupperna spelar roll för hur pedagogerna reflekterar och arbetar med miljön.

Genom vårt arbete anser vi att våra respondenter ser miljön med det förnyade intresse som Björklid⁷⁸ beskriver. Många av respondenterna berättar att de nyligen börjat arbeta med inomhusmiljön. Vi hoppas att det är ett förändringsarbete som aldrig slutar utan att det föder nya och spännande tankar kring hur man kan gå vidare för att skapa en miljö för lärande. Den fysiska inomhusmiljön har visat sig vara ett komplext ämne som vi som blivande lärare ständigt måste reflektera och diskutera, med våra blivande arbetskamrater.

Vi vill arbeta i en miljö som har en sociokulturell grund, som utgår från att barnen lär sig något av den och att den är en del av barns och vuxnas samspelsprocesser. Miljön ska vara något som öppnar barnens möjligheter till fantasi och deras olika förmågor att lära, samtidigt som den ska tillåta egna initiativ och utforskande. En förskolemiljö skall vara något som är föränderlig och där fantastiska saker får, kan och vill hända.

⁷⁸ Björklid (2005), s.23

7. Referenslista

Litteratur:

Björklid Pia (2005). *Lärande och fysisk miljö – en kunskaps översikt om samspelen mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Liber.

Dysthe Olga (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Forsell Anna, Dahlberg Gunilla, Lindström Lars, Säljö Roger, Åsén Gunnar (2005). *Boken om pedagogerna*. Femte upplagan, Stockholm: Liber.

Gardner Howard, Project Zero, Reggio Children (2006). *Att göra lärande synligt – barns lärande individuellt och i grupp*. Första svenska upplagan, Stockholm: HLS.

Johansson Bo, Svedner Per Olov (2001). *Examensarbete i lärarutbildningen*. Uppsala: Läromedel & utbildning.

Johansson Eva (2005). *Möten för lärande*. Stockholm: Liber.

Lenz Taguchi Hillevi (2000). *Varför pedagogisk dokumentation*. Fjärde tryckningen, Stockholm: HLS.

Michélsen Elin (2005). *Samspel på småbarnsavdelningar*. Stockholm: Liber.

Nordin-Hultman Elisabeth (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjekt skapande*. Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson Ingrid, Sheridan Sonia (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.

Stukát Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Vygotskij Lev S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Fjärde tryckningen, Göteborg: Diados.

Wallin Karin, Maechel Ingela, Barsotti Anna (1981). *Ett barn har hundra språk*. Femte tryckningen, Stockholm: Sveriges utbildningsradio.

Styrdokument:

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplanen för förskolan, Lpfö98*. Stockholm: Fritzes.

Skolverkets allmänna råd (2005). *Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Fritzes.

Internetadresser:

Om Reggio Emilia hämtat den 12/12 2007 från: Reggio Emilia Institutet (www.reggioemilia.se)

Howard Gardners nionde intelligens hämtat den 12/12 2007 från: Nationellt centrum för flexibelt lärande (www.cfl.se)

Howard Gardners nio multipla intelligenser

De åtta första intelligenserna⁷⁹:

1. Språklig intelligens – Har lätt att prata och skriva och har ett rikt ord förråd
2. Logisk-matematisk intelligens – Har lätt för att hitta mönster och gillar räkneproblem. Ser orsak verkan och dra slutsatser. Gillar även ordning och reda.
3. Visuellt-rumslig intelligens – Har lätt för att tänka i bilder och se känslan mellan färg, linje, form och djup.
4. Kroppslig-kinestetisk intelligens – Har lätt för att kontrollera sin kropp, t.ex. balansen. Gillar att arbeta med händerna och att rör på sig.
5. Musikalisk intelligens – Har lätt för att framställa och uppfatta musik i olika former.
6. Social intelligens – Har lätt för att känna av andra och är bra lyssnare och konflikt hanterare. Kommer bra överens med andra, arbetar bra i grupp och är goda ledare.
7. Intrapersonell intelligens – Har lätt för självkännedom, är självständiga och vet vad som är deras svaga respektive starka sidor.
8. Naturalistisk intelligens – Har lätt för att känna igen olika arter i sin omgivning, bra syn, hörsel och känsel.

Den nionde intelligensen⁸⁰:

9. Existensiell intelligens – Har lätt för religiösa och filosofiska diskussioner. Funderar över livsfrågor så som livet och döden.

⁷⁹ Lindström (2005). s.116-220

⁸⁰ Nationellt centrum för flexibelt lärande, (www.cfl.se)

Bilaga 2

1. Jag är:
 - Kvinna
 - Man

2. Min ålder är:
 - 19-25
 - 25-35
 - 35-45
 - 45-55
 - 55-65

3. Jag är utbildad som:
 - Barnskötare
 - Förskollärare
 - Lärare för de yngre åldrarna
 - Lärare för de äldre åldrarna
 - Annan utbildning

4. Jag har arbetat på den här förskolan i:
 - 0-5 år
 - 5-10 år
 - 10-20 år
 - Mer än 20 år

5. Barnens ålder i min barngrupp är:
 - 1-3år
 - 3-5år
 - 1-5år
 - Annan indelning

6. Hur vill du beskriva din förskolemiljö?
 - Traditionell (Dockvrå, kuddrum, målarrum, tambur och matrum)
 - Traditionell med försök till förändringar i rummen
 - Miljön består av rum som är uppdelade i mindre rum
 - Miljön är utformad efter den barngruppen som vi har nu

7. Hur ofta förändras miljön på din avdelning i snitt?
 - Varje månad
 - Varje termin
 - Varje år
 - Vart annat år
 - Miljön har inte förändrats under den tiden då jag arbetat här
 - Annat

8. Vad förändras i miljön?
- Gardiner, dukar, blommor
 - Ommöblering
 - Leksaker byts ut
 - Delar av rum förändras
 - Hela rum förändras
 - Annat
9. Anser du att material som finns på förskolan synliggörs för barnen?
- Mycket bra
 - Bra
 - Mindre bra
 - Inte alls
10. Anser du att vardagsmaterial synliggörs för barnen på förskolan?
- Mycket bra
 - Bra
 - Mindre bra
 - Inte alls
11. Anser du att barnen på din förskola har tillgång till material?
- Alltid
 - Då vi vuxna ställer/tar fram utvalt material
 - Begränsat pga. av stor åldersblandning
 - Barnen behöver fråga en vuxen om material.
12. Anser du att barnen på din förskola har tillgång till vardagsmaterial?
- Alltid
 - Då vi vuxna ställer/tar fram utvalt material
 - Begränsat pga. av stor åldersblandning
 - Barnen behöver fråga en vuxen om material.
13. Tar du som pedagog fram material till barnen?
- Alltid
 - När barnen frågar
 - Vid vissa tillfällen
 - Barnen kan det själva, då materialet finns tillgängligt för dem.
14. Tar du som pedagog fram vardagsmaterial till barnen?
- Alltid
 - När barnen frågar
 - Vid vissa tillfällen
 - Barnen kan det själva, då materialet finns tillgängligt för dem.

22. Vad anser du är viktiga delar i miljöns utformning i rummen för barns lärande?
.....
.....
.....
.....
.....

23. Anser du att ni reflekterar i arbetslaget kring utformningen av inomhusmiljön?
- Mycket
 - Ganska mycket
 - I mån av tid
 - Aldrig, andra pedagogiska diskussioner prioriteras

24. Anser du att barnen är delaktiga i utformningen av inomhusmiljön?
- Alltid
 - I stor utsträckning
 - Ibland
 - Inte alls

25. Vilka hinder anser du finnas i utformningen av miljön på förskolan? (rangordna, sätt en 1 för största hindret... och en 6 för minsta hindret)
- Små lokaler
 - Stort åldersspann i barngruppen
 - Lite tid att reflektera och diskutera i arbetslaget kring ett sådant här ämne.
 - Olika tank kring ämnet i arbetslaget.
 - Ekonomi
 - Annat.....

26. Om inomhusmiljön inte är något som ni i arbetslaget funderat och arbetat kring, skulle du kunna tänka dig att förändra den?
- Nej, jag är nöjd med miljöns utformning.
 - Ja (beskriv gärna hur)
-
.....
.....
.....
.....

27. Är det några övriga tankar som du vill delge oss angående förskolans inomhusmiljö?
-
.....
.....
.....

Nr.....

Bilaga 3

Hej!

Vi som skrivit denna enkät heter Linda Winberg och Linda Ahlström. Vi läser på Göteborgs Universitet till lärare för de tidigare åldrarna. Enkäten ska vi använda som underlag till vår examensrapport, som ska handla om förskolans inomhusmiljö.

Vi är tacksamma för att ni gör enkäten individuellt, samt att ni svarar utifrån er själva. Om det i arbetslaget finns en vikarie eller student, är de välkomna att också delta i undersökningen. Undersökningen är konfidentiell och är enbart indelad i nummer för en enklare analys.

I enkäten har vi använt oss av vissa begrepp som vi nedan förklarar:

Miljö – med miljö menar vi enbart inomhusmiljön.

Avdelning – ett sammanfattande ord för barngruppen som du arbetar med.

Material – innefattar material för skapande, bygg och rollekar.

Vardagsmaterial – innefattar porslin, blöjor och barnens privata saker.

Vi kommer att hämta enkäterna torsdagen den 22/11 eller fredagen den 23/11. Rapporten kommer att vara klar i slutet av januari och ni kan gärna maila oss för att ta del av den.

Har ni några frågor så kan ni nå oss på mail.

Linda Ahlström gusahlsli@student.gu.se

Linda Winberg guswinbli@student.gu.se

Tack på förhand för er medverkan Mvh. Linda och Linda